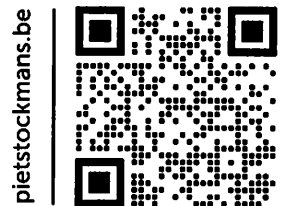

De fragiele blauwe lijn.

In gesprek met Widukind Stockmans. Een bakje troost bij verlies en rouw. Ruim vijftig jaar nadat porseleinkunstenaar Pieter Stockmans furore maakte met een bijzonder kopje, ontwierp zijn Studio samen met Karen Wuytens de *Conversation Cups*, een set van al even bijzondere koffietasjes. Zoals gewoonlijk in ongeglazuurd porselein met de typisch blauwe Stockmans touch, en speciaal gemaakt om mensen na een verlies dichterbij elkaar te brengen.

— TEKST CAROLINE DE RUYCK FOTO HEIKI VERDURME, STUDIO PIETER STOCKMANS

In 1969 begon het allemaal met een kopje, het internationale succesverhaal van Studio Pieter Stockmans. Niet zomaar eentje, maar een makkelijk stapelbaar exemplaar in porselein dat van vader Piet – nu 82 – de bijzondere naam Sonja kreeg en vele tientallen miljoenen keer werd verkocht. 'De Mosa Lisa' wordt het populaire Sonja-kopje wel eens genoemd, naar de Maastrichtse porseleinfabriek Mosa waar Piet de kneepjes van het vak leerde. En de naam? 'Daar moet je je niet zoveel bij voorstellen. Op dat moment waren meisjesnamen in de mode. Het had net zo goed de Henkkop kunnen worden', grapte Piet ooit in een interview.

Als ontwerper bleef Pieter Stockmans nadien de grenzen van het medium porselein verleggen. Met veelgeprezen designobjecten die wereldwijd deel uitmaken van de collecties van grote musea, zoals het Victoria & Albert Museum in Londen, het Stedelijk Museum in Amsterdam en het New Yorkse Metropolitan Museum. Maar ook met zijn Stockmansblauw, een kleur die hij tijdens een experiment bij toeval ontdekte en uitgroeide tot een echt begrip in de kunst- en designwereld. Zijn knowhow en liefde voor het product gaf Piet door aan zijn dochter Widukind, die al 25 jaar Studio Pieter Stockmans leidt, en aan zijn schoonzoon en hoofdontwerper Frank Claesen. Met hun twaalfkoppig team zetten ze in hun atelier op de Genkse C-Mine de bijzondere traditie van ambachtelijk porselein voort. De beste sterrenchefs ter wereld, van Peter Goossens en Sergio Herman tot Alain Ducasse en Lanshu Chen, dekken hun tafels met hun exclusieve serviesgoed. En met de *Conversation Cups* – kopjes met een missie – sleepte de Studio samen met Atelier Karen Wuytens de BKRK-Award* rond het thema Smaak in de wacht.

** De BKRK-award heeft als doel creatieve talenten en vakmensen uit te dagen, te ondersteunen en begeleiden in hun weg richting ondernemerschap. Met de BKRK-award zijn Bokrijk en VAKlab op zoek naar de innovatieve ondernemende vakmensen van morgen, die met zijn expertise open staan voor innovatie en relevantie in de toekomst.*

Hoe ontstond het idee voor deze prachtige 'bakjes troost'?

Widukind Stockmans: 'Karen is docent en onderzoeker aan PXL-MAD, School of Arts en maakte vrij jong een groot verlies mee. Rond dat persoonlijke verliesverhaal schreef ze teksten en verzamelde ze ook verhalen van lotgenoten. Naar aanleiding daarvan ontstond het idee om een 'zorgkopje' te maken. Karen wou heel graag met ons in zee, omdat ze houdt van onze ambachtelijke, lokale en duurzame manier van werken, en de hoge kwaliteit die we bieden. Haar voorstel sprak ons meteen aan, ook al omdat onze eigen pleegzoon op jonge leeftijd zijn beide ouders heeft verloren.'

'Samen ontwikkelden we de *Conversation Cups*, twee tasjes die uitnodigen om verbinding te maken na een verlies. Wie vandaag een dierbare verliest of rouwt na bijvoorbeeld een relatiebreuk of een ontslag, kan op het moment zelf doorgaans op veel steun en troost rekenen. Maar ook daarna, wanneer het afscheid achter de rug is, blijft de nood aan connectie groot. En net dan is het wel eens zoeken naar een luisterend oor. *Conversation Cups* zeggen letterlijk: *'laat ons even samenzitten met een kopje koffie erbij, ik ben er voor jou en wil graag met je praten.'*

Met hun maagdelijk wit porselein en het blauwe accent zijn de kopjes typisch Studio Pieter Stockmans. Maar deze keer had dat blauw wel een heel speciale betekenis?

'De fragiele blauwe lijn op de tasjes staat symbool voor een persoonlijke levenslijn, een leven dat werd afgebroken en soms onaf aanvoelt. Omdat het lijntje er met de hand wordt op geschilderd, is het telkens weer anders. Net als het parcours dat we allemaal afleggen. Bij de ene persoon kan dat recht en wat langer zijn, bij de andere hobbelig en korter. Dat maakt elk kopje extra uniek. Het hardporselein houdt het kopje langer warm en brengt hopelijk een al even warm gesprek op gang.'

Studio Pieter Stockmans ontwerpt naast serviesgoed, geschenken en interieurobjecten nog wel meer troostartikelen. Urnen onder andere, en juwelen om herinneringen levend te houden. Vanwaar de keuze om ook deze een plaats te geven in jullie collectie?

'Wie afscheid moet nemen, heeft vaak nood aan een blijvende herinnering. Met een mooie urne als object in de living of een rouwjuweel met een subtiele hoeveelheid as erin verwerkt, kunnen mensen hun geliefde blijven koesteren en desgewenst met zich meedragen. Troostobjecten als deze vonden we perfect passen in onze collectie en vormgeving. En ze maken afscheid en verlies meer bespreekbaar in onze toch wel afstandelijke rouwcultuur. We hebben ook potloden waarmee kinderen of kleinkinderen een boodschap op de urne kunnen achterlaten. Zo worden ze bij een afscheid betrokken, en dat is goed. Nog al te vaak blijven kinderen met trauma's achter omdat ze weggehouden worden van de overledene of de uitvaart.'

'Af en toe koopt er ook wel eens iemand een urne voor zichzelf. *'Want uiteindelijk kom ik er ooit in terecht. En ik los meteen een probleem op voor wie achterblijft'*, horen we dan. Zeer vooruitziend, dat wel. Maar ook een teken van erg begaan zijn met je partner of je kinderen. Bij een overlijden komen sowieso veel emoties, keuzes en beslommeringen kijken. Zo neem je toch al één moeilijke beslissing weg voor wie later alles moet regelen.'

Troostobjecten maken
afscheid en verlies meer
bespreekbaar in onze
toch wel afstandelijke
rouwcultuur.

Ook je vader keek vooruit. Toen hij tachtig werd, liet hij zijn eigen doodskist ontwerpen door zijn ex-leerling en top meubelmaker Casimir. Noch een kist, noch een urne is het, maar beiden en nog zoveel meer. Vol betekenis ook. Wat deed dit met jou, als dochter en als kunstenaar?

'Voor alle duidelijkheid: we zijn intussen al ruim twee jaar later en Piet is nog altijd alive and kicking (lacht). Ik vond het heel positief dat hij heeft nagedacht over zijn toekomst, en onvermijdelijk ook over zijn dood. Dat zouden we misschien allemaal beter wat vaker doen. Of ik daar zelf mee bezig ben? Te weinig. Hoewel tijdens corona wel ineens het besef kwam dat het allemaal erg snel kan gaan. De dood was, zoals de meeste andere thema's, nooit een taboe bij ons. Dat had vast iets te maken met de Nederlandse roots van Piet. Nederlanders praten veel makkelijker over sterven en gaan er ook positiever mee om.'

'Onderaan Piets kist zit een opening voor zijn assen. *'Daar kom ik straks terecht'*, heeft hij beslist. *'En ik zal het daar fijn vinden'*. Dat hij gecremeerd wilde worden, lag voor de hand. *'Hoe kan het ook anders, aangezien ik het vuur altijd nodig heb gehad om iets te creëren'*, vertelde hij.'

Wat dat creëren betreft: 'Porselein kan niet gevormd worden, integendeel, het vormt degene die het maakt', las ik op de website van Studio Pieter Stockmans. Wat bedoelen jullie daar precies mee?

'De kunst van het porselein maken vergt veel kennis en knowhow. Aan elk voorwerp kun je zien of het gemaakt is door iemand nieuw of iemand die de stiel al langer in de vingers heeft. Het porselein kneedt jou in plaats van jij het porselein. Wil je dat er een goed product uit de oven komt, dan moet je luisteren naar het materiaal. Weten dat de oven voor krimp en deformatie zorgt. Weten ook dat porselein een geheugen heeft. Snijd je porseleinplaatjes fout af, dan zetten ze zich in de oven terug. Werkelijk elke handeling vraagt de grootste zorg. Anders kom je niet tot een uitzonderlijk eindresultaat.'

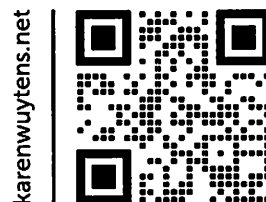
'Porselein heeft de reputatie fragiel te zijn, terwijl het onze net zeer robuust is. Het wordt ambachtelijk vervaardigd, met technieken van een eeuw geleden. Bovendien wordt het niet met poeder geperst. Dat maakt het veel sterker dan machinaal geproduceerd porselein. Alles wat ons atelier verlaat, is door 17 mensenhanden gegaan. Van begin tot eind met liefde en passie gevormd. Het ambacht dat we bedrijven is prachtig en moet absoluut bewaard worden. En – al even belangrijk – wat we maken, dient om te gebruiken. Ook bijvoorbeeld de kinderbordjes die ik zelf heb ontworpen. Piet verkondigde het al van in het prille begin: zet ons porseleingoed niet in je vitrinekast om er naar te kijken, maar geniet ervan. Zet het op tafel. Eet en drink eruit. Voel en beleef het. Het werd immers gemaakt om je leven mooier te maken.'

Het kwetsbare als inspiratiebron.

Karen Wuytens creëert objecten in verliescontext. Een westers persoon bezit gemiddeld 10.000 voorwerpen. Wanneer we overlijden, krijgen die voorwerpen plots een andere betekenis. En zelfs die betekenis evolueert, naarmate de jaren verstrijken. Dat proces inspireerde ontwerper en onderzoeker Karen Wuytens (PXL-MAD, School of Arts, Hasselt) om met collega-kunsthistorica Nadia Sels een unieke expo op te zetten: *In Absence*. De tentoonstelling is dit voorjaar in de MAD-gallery te zien, in samenwerking met Sereni en PXL-Healthcare.

— TEKST BENEDIKTE VAN EEGHEM FOTO LUC DAELEMANS, JEROEN JORISSEN

Karen Wuytens is meer dan zomaar een ontwerper of onderzoeker. Samen met Nadia Sels coördineert ze de onderzoeksgroep MANUFRACTURE aan PXL-MAD in Hasselt. Onderzoekers van de groep combineren ambachtelijkheid met het artistieke of met industriële processen en praktijken. Soms vertrekken ze van een specifieke vraag, dan weer spelen ze in op actuele noden. Het eindproduct en het creatieproces staan centraal en het lichaam fungeert dikwijls als betekenisverlener. MANUFRACTURE streeft niet enkel naar perfectie. Een breuk, het kwetsbare, het gebrek: ze dienen keer op keer als inspiratiebron.

Binnen de onderzoeksgroep krijgt hedendaagse kunst een cruciale rol als 'weerbarstige stoorzender'. Karen staat in haar onderzoek stil bij de betekenis die objecten in een bepaalde context krijgen. Zo krijgt een object plots een andere waarde wanneer het op een sokkel geplaatst wordt. In de loop van de pandemie kreeg dit onderzoek een extra laag: welke betekenis krijgen objecten in de context van verlies?

"Ik ben van opleiding master juweelontwerp en edelsmeedkunst", vertelt ze aan ONTroerd. "Na mijn opleiding ging ik lesgeven en werd ik zelfstandig ontwerper. Ik maakte een doctoraat over het ontwerpproces, er kwam een eigen merk en ik werkte op vraag van klanten objecten uit. Het was heel erg divers, inspirerend en intensief werk. In 2013 werd mijn echtgenoot Robby ziek. We wisten meteen dat hij palliatief was en hebben bewust met dat

proces kunnen omgaan, maar plots beland je ontzettend vaak in een ziekenhuis. Daar zijn dagelijks hopen vrijwilligers aan de slag. Ik vroeg me af of ik na Robby's dood de nood zou voelen om in die context iets te blijven betekenen voor anderen."

DE FLES DIE HERINNERT AAN LEVENSGENOT

De denkoefening deed Karen uiteindelijk voor een nieuwe werkpiste kiezen.

"Ik besepte dat ik aanvankelijk niet meer in dat ziekenhuis wou komen. De plek herinnerde me alleen nog aan het ziekteproces en het bijbehorende verdriet. Ik zocht naar nieuwe wegen om mijn passie aan engagement te koppelen. Als ontwerper kon ik jarenlang 24 uur op 24 bezig zijn met mijn job. Toen Robby stierf, kon dat niet meer. Dat is frustrerend: je bent niet alleen je man kwijt, maar dient plots ook je hele leven opnieuw uit te vinden. In 2020 zaten we dan plots met die lockdown. Toen werd het duidelijk hoeveel mensen niet eens afscheid konden nemen van hun dierbaren. Je hoorde verhalen van kinderen die spullen van hun ouders op het trottoir voor het woonzorgcentrum moesten ophalen, na hun overlijden. Uit één van de dozen dook een volle fles porto op. Die fles was zo veel meer dan een fles porto die je in een rek in de supermarkt ziet. Ze gaf aan dat de overledene nog wou genieten van het leven, nog plannen had, waarschijnlijk samen met familie. Dat raakt. Ik besepte daardoor des te meer hoeveel geluk ik had gehad om wél afscheid te mogen nemen van mijn man."

Afwezig
maar tegelijk
zo heel erg
aanwezig.

De impact van de lockdown inspireerde Karen om de betekenis van objecten na een overlijden, verder te doorgronden en in nieuw werk te vertalen.

"Ik vertrek bij een ontwerp altijd vanuit vraagstelling. Hoe kan een vraag vertaald worden naar een vorm? Hoe kan de vooropgestelde functie van het object de vorm bepalen? Zo belandde ik weer bij Robby en afscheid nemen. Nadat hij thuis gestorven was, had ik snel de neiging om spullen weg te doen. We wilden ons terug thuis voelen in ons huis. Ik koesterde zijn aanwezigheid, maar ze mocht niet overheersen of ons verhinderen om te functioneren. Dat was te beklemmend. Tijdens de lockdown begon ik rond te kijken en te zoeken naar wat ik onbewust had bewaard en ondertussen van betekenis was veranderd. Ik vond in de keuken een potje peper met een sticker erop, in zijn handschrift. Ik gebruikte dat nooit, de kruiden waren zelfs vervallen, maar dat voorwerp vertelt voor een deel wie Robby was. Terwijl het me aanvankelijk confronteerde met verdriet, stemt het me nu dankbaar."

'DRINKEN WE SAMEN KOFFIE?'

Haar ervaring werd de filosofie achter de *Conversation Cups* die ze in samenwerking met Studio Pieter Stockmans ontwikkelde.

Karen: "In de zoektocht naar nieuwe projecten belandde ik bij vijf vrouwen die ook hun man hadden verloren en hun verhaal met mij wilden delen. De ontmoetingen begonnen altijd op dezelfde manier: je komt binnen, mensen vragen of je koffie wil drinken. Of het overlijden nu recent of langer geleden is: voor je het weet, zijn er uren verstreken.

Ik merkte dat de nood leefde om het verhaal te delen, zelfs maanden na de feiten, en dat koffie telkens weer het symbool was om in gesprek te gaan. Zo vertelde een moeder dat ze zich op een dag triest voelde en in de zetel ging liggen. Haar zoontje ging naar zijn speelgoedkeukentje en maakte een kop koffie klaar, om haar te troosten. Dat ritueel zit bij ons ingebakken en daarom heb ik het thema verder onderzocht. Ik ontdekte dat er vroeger complete rouwseries bestonden, bij wijze van houvast. Mensen namen echt tijd voor rouw, zelfs zonder woorden, maar dat is een beetje verdwenen uit onze cultuur. Zo is een hedendaags rouwserie ontstaan, in de vorm van *Conversation Cups*. Ze zeggen een hele tijd na een overlijden iedere keer weer: '*drinken we samen koffie en nemen we tijd voor elkaars verhaal?*'. Dat is makkelijker gezegd dan '*ik heb het moeilijk*'."

EXPO 'IN ABSENCE'

De *Conversation Cups* werden door Karen ontwikkeld in overleg met Studio Pieter Stockmans, in een ontwerp met subtiele blauwe accenten. Ze worden per twee verkocht, omwille van het één-op-één-gesprek dat ze in gang zetten. De lijn op de kopjes wordt manueel getekend voor ze de oven in gaan en is telkens verschillend, zoals elk mensenleven dat is. Samen met het boek '*Voor altijd*' – dat de getuigenissen van vijf moeders bundelt – maken de *Conversation Cups* deel uit van de tentoonstelling '*In Absence*'. Karen Wuytens en collega Nadia Sels cureren de expo, die in het voorjaar 2023 loopt in de MAD Gallery, Hasselt.

Ellen Vrijzen, Acryl op papier, 297 x 420 mm.

Werk van Ellen is te zien op *In Absence*, van 20 april t.e.m. 11 mei 2023, MAD-Gallery Hasselt, i.s.m. Sereni en PXL-Healthcare, PG Rouw en Verlies.